

ФІНАНСОВИЙ ФУТБОЛ

Перемагай з найкращим рахунком



Модуль 1. ЗАОЩАДЖЕННЯ



Навчальні матеріали

Чи маєте ви досвід заощаджування грошей? Якщо так, то для чого ви їх накопичували? А з якою метою ви б хотіли зібрати гроші в майбутньому? Як довго вам доведеться заощаджувати, щоб досягти своєї мети? Які фінансові інструменти вам знадобляться для цього? Ці та інші питання розглянемо в цьому модулі.

Мета навчання:

- Зрозуміти, навіщо потрібні заощадження.
- Вивчити способи заощаджування, зокрема різні види депозитів.
- Навчитися вираховувати процентний дохід за депозитом.

Якщо в останні секунди матчу, під час атаки супротивника, воротар упіймав м'яча, що летів із несамоовитою швидкістю, і захистив ворота, то цю мить пам'ятають з усієї гри найдужче. Однак щоб досягти такої невимушеності, потрібно роками наполегливо тренуватися. Зазвичай на футбольному полі найбільше зиску від тих, хто був найбільш дисциплінованим під час тренувань і хто вдосконалював потрібні для гри навички, аж поки не досягнув майстерності, а відтак увесь час підтримує належний рівень.

Навичок управління фінансами також набувають у процесі тривалих тренувань. Одна з найважливіших навичок, що стане в пригоді будь-кому — це вміння заощаджувати.. Заощаджування грошей, звісно ж, видається не таким привабливим, як захист воріт від гола в останню секунду матчу, проте це допоможе вам перемогти в грі під назвою Життя.

Навіщо заощаджувати

Заощадження – наріжний камінь фінансового планування. Найчастіше наше рішення заощаджувати обумовлене такими мотивами:

- Прагнення досягти певної мети (наприклад, подорож улітку з друзями).
- Бажання бути підготованим до непередбачуваних витрат (наприклад, на ремонт машини).
- Намір спланувати осягнення довгострокових цілей (наприклад, накопичити гроші на купівлю квартири або на пенсію).

Скільки потрібно заощаджувати

Імовірно, ви й ваші друзі вже потроху заощаджуєте за допомогою скарбнички або депозиту. Ось кілька порад, що допоможуть вам заощаджувати найбільш ефективно:

- Експерти радять заощаджувати мінімум 10% від вашого доходу.
- Якщо ви не маєте змоги заощаджувати велику суму грошей, то відкладайте бодай потроху. Це сформує звичку заощаджувати.
- Відкладайте на непередбачувані випадки. Загальна сума заощаджень має покривати витрати протягом 3–6 місяців.

Як розпочати заощаджувати

Головне правило заощаджування: **плати насамперед собі**. Щойно ви отримали зарплату або стипендію, одразу ж подбайте про заощадження, а вже потім – про витрати. Витрачені гроші вже до вас не повернуться, натомість заощадження забезпечать вам прибуток у майбутньому.

Найпростіший спосіб розпочати заощаджувати – спробувати зробити це, зменшуючи повсякденні витрати. Більше про складання бюджету ми дізнаємося з наступного модулю. Але вже зараз важливо зрозуміти, що покласти початок заощадженням нескладно. Розгляньмо приклади:

- Якщо провести день у парку й поїсти вдома замість у кав'ярні, можна заощадити 50 гривень.
- Замість відвідування кінотеатру (60 гривень з напоями) можна взяти DVD в прокаті (10 гривень) і заощадити в такий спосіб іще 50 гривень.

Отже, ми вже заощадили 100 гривень – і це лише за один день. Погляньмо, на що перетворяться 100 гривень, якщо їх покласти на депозит.

Як заощаджувати і мати з цього зиск

Насамперед кілька визначень. **Сума вкладу** є сумою, яку ви вносите на рахунок, щоб зробити заощадження. **Зняття** грошей з рахунку призводить до зменшення суми вкладу, а **поповнення** рахунку – до збільшення.

Найбільш поширеними в Україні є домашні заощадження (під матрацом, у панчохах, шарпетках, скарбничці) і депозити (строкові вклади). Головна відмінність між ними в тім, на скільки вони збільшують вклад. Якщо зберігати гроші вдома, то сума заощаджень залишатиметься незмінною, хіба що ви докладете грошей у скарбничку. Коли ж відкрити депозит, то сума вкладу зростатиме не тільки під час поповнення рахунку, а й завдяки накопиченню **відсотків**. Відсотки – це компенсація, яку виплачує вам банк за користування вашими грошима. Ви наче позичаєте свої гроші банкові, а банк вам платить за це відсотки, за рахунок яких зростає сума вкладу. Банки використовують кошти, що лежать на депозитах, для того щоб надавати позики іншим особам.

Процентна ставка (плата) – це відсоток від суми вкладу, який банк зобов'язується регулярно сплачувати вкладникам. Ставка завжди зазначається у відсотках і в річному вимірі. Якщо банк пообіцяв вам певну ставку зі строкового вкладу, то він не має права змінити її до завершення строку вкладу.

Існує два способи нарахування відсотків: **прості відсотки** й **складні**. Прості відсотки нараховують на початкову суму вкладу, а складні – на суму вкладу разом із накопиченими відсотками.

Як порахувати дохід із простим відсотком

Коли йдеться про прості відсотки, то підсумковий процентний дохід вираховується пропорційно строкові:

Процентний дохід = сума вкладу × процентна ставка × строк

Приклад: Ви відкрили депозит на 2 роки сумою 1000 гривень. У межах цього депозиту банк сплачує простий відсоток за ставкою 12% річних. Який процентний дохід ви матимете за рік? А за 2 роки?

Відповідь: За рік ви одержите $1000 \text{ грн} \times 0,12 \times 1 = 120 \text{ грн}$
Через 2 роки ваш підсумковий процентний дохід буде удвічі більшим: $1000 \text{ грн.} \times 0,12 \times 2 = 240 \text{ грн}$
У підсумку за 2 роки сума ваших заощаджень становитиме 1240 грн

Отже, щоб було простіше порахувати, скільки складе депозит по завершенню строку в разі нарахування простих відсотків, варто застосувати формулу:

Сума вкладу з відсотками = сума вкладу × (1 + процентна ставка × строк)

У нашому прикладі сума вкладу з відсотками становитиме: $1000 \text{ грн} \times (1 + 0,12 \times 2) = 1240 \text{ грн.}$

Якби строк депозиту був меншим, ніж рік, то процентний дохід змінився б пропорційно строкові. Наприклад, одномісячний депозит із тією ж ставкою по закінченню строку вкладу дасть вам відсотки розміром $1000 \text{ грн} \times 0,12 \times 1 / 12 = 10 \text{ грн}$, трьохмісячний депозит – 30 грн, а шестимісячний – 60 грн.

Як порахувати дохід із складним відсотком

У разі нарахування **складного відсотка** заощадження зростають значно швидше завдяки капіталізації відсотків. **Капіталізація** – це додавання процентних доходів до основного вкладу з подальшим нарахуванням відсотків на збільшену суму вкладу. Депозит заробляє відсоток мало не щодня. Щоразу, коли відбувається капіталізація відсотків, накопичений процентний дохід додається до суми вкладу. Наступного разу процентний дохід буде вищим, адже він нараховуватиметься не на початкову суму внеску, а на ту, що збільшилася завдяки відсоткам. Кожного разу, завдяки капіталізації нарахованих відсотків, зростатиме і сума вкладу, і процентний дохід.

Залежно від виду вкладу, відсотки можуть бути капіталізованими щоденно, щомісяця або щороку. Звертаючись до попереднього прикладу, припустимо, що відсотки нараховуються щороку. В такому разі процентний дохід, що його банк нарахував протягом першого року (120 грн), додають до суми вкладу під час підрахунку процентного доходу за наступний рік.

Процентний дохід з депозиту за перший рік: $1000 \text{ грн} \times 0,12 \times 1 = 120 \text{ грн}$
Процентний дохід з депозиту за другий рік: $1120 \text{ грн} \times 0,12 \times 1 = 134,40 \text{ грн}$

Таким чином, за два роки сума заощаджень становитиме 1254,40 грн. Це на 14 гривень 40 копійок перевищує підсумок за дворічним депозитом із простим відсотком (з попереднього прикладу). Ця різниця утворилася як відсотки на відсотки: 12% від 120 гривень процентного доходу за перший рік.

Якщо час, протягом якого нараховуються складні відсотки, є тривалим, то для того щоб швидко порахувати суму вкладу з відсотками, застосовують формулу:

Сума вкладу з відсотками = сума вкладу × (1 + процентна ставка)^{строк}

У нашому прикладі сума вкладу з відсотками становитиме:

$$1000\text{грн} \times (1 + 0,12)^2 = 1254,40 \text{ грн}$$

Здавалося б, зиск від складних відсотків відносно невеликий. Однак коли йдеться про більшу суму і довший строк, то ця різниця буде більш істотною.

Нарахування відсотків за наведеними вище формулами здійснюється за фіксованою або змінною ставкою. **Фіксована ставка** – це процентна ставка, встановлена за вкладом банку й скріплена депозитною угодою; вона є незмінною протягом усього строку збереження коштів, а отже її зафіксовано. Коли ставка є **змінною**, то початково затверджена угодою процентна ставка може змінюватися протягом строку, на який вкладено кошти. Умови й порядок зміни ставок мають бути викладені в депозитній угоді.

Правило 72

Хочете дізнатися, за який час ваші гроші збільшаться вдвічі? Правило 72 дає змогу швидко й у простий спосіб вирахувати приблизний строк, що знадобиться для того, щоб подвоїти суму вкладу зі складним відсотком.

Строк, потрібний, щоб подвоїти суму вкладу = 72 поділити на процентну ставку.

Приклад: якщо ставка 5%, то потрібно $72/5 = 14,4$ років, щоб подвоїти заощадження.

Це правило можна застосувати також і в зворотному напрямку. Поділивши 72 на кількість років, протягом яких ви хочете подвоїти заощадження, ми отримуємо потрібну процентну ставку за депозитом.

Приклад: щоб подвоїти заощадження за 10 років, потрібна ставка $72/10 = 7,2\%$.

Зважайте на те, що правило 72 дає лише приблизну цифру. Що вищою є процентна ставка, то більшою є похибка в підрахунках за цією формулою.

Який вклад обрати?

Найпростіший вид вкладів – **вклад до запитання**. Він не має терміну, і ви можете зняти свої гроші будь-коли. Саме на такий рахунок зазвичай нараховують зарплату або стипендію. Однак ставка за ним є дуже низькою – до 2% річних. Тому для заощаджень вам потрібно відкрити **строковий вклад** (його ще називають **депозитом**). Зазвичай що довшим є строк вкладу, то вищою є ставка депозиту.

Депозит є найпростішим засобом, щоб покласти початок заощадженням. Здійснити строковий вклад можна практично в будь-якому банку. Ви кладете на рахунок гроші і згодом знімаєте їх безпосередньо в банку або через банкомат.

Особливості депозиту

Депозит є **надійним** інструментом, адже всі українські банки, що мають право відкривати депозити фізичних осіб, підтримує система гарантування вкладів. Якщо банк втрачає статки, то ваші вклади в цьому банку сумою до 150 тис. грн вам поверне держава через Фонд гарантування вкладів фізичних осіб.

Спроможність активу швидко й без втрат перетворюватися на гроші зумовлює його **ліквідність**. Це важливий чинник, що впливає на вибір депозиту. Попри те що депозити відкривають на визначений строк, вкладник може мати право достроково розірвати депозитну угоду й забрати внесену суму, але про це слід заздалегідь повідомити банк у письмовій або усній формі. Це означає, що депозит є ліквідним інструментом, однак усе ж не ідеальним, адже накопичені відсотки в разі передчасного зняття коштів втрачаються. Слід зазначити, що вкладника ліквідність депозиту зазвичай цікавить менше, аніж розмір прибутку з нього. Тому існують депозити, які дозволяють достроково зняти частину грошей без втрати накопичених відсотків. Однак такі депозити мають меншу процентну ставку.

Отже, депозит – ліквідний і надійний, але не дуже прибутковий інструмент. Процентний дохід із депозиту не завжди покриває **інфляцію**, і тому купівельна спроможність ваших заощаджень буде потроху зменшуватися. Та попри все, завдяки депозитові ви зможете бодай якось захиститися від інфляції. Якби ви залишили свої гроші під подушкою, то постраждали б від інфляції сповна.

Депозит із додатковими опціями

При достроковому знятті грошей із звичайного депозиту ви втрачаєте накопичені відсотки. Однак існує **депозит із можливістю дострокового часткового зняття коштів**. Завдяки цьому вкладник має змогу діяти гнучко: наприклад, забрати частину вкладу, не втрачаючи вже накопичених відсотків. Однак усіх грошей забрати не можна – на рахунок повинна залишатися сума, що перевищує обов'язковий мінімальний залишок. Якщо треба достроково зняти кошти з такого депозиту, то угода не переривається, і відсотки далі нараховуються на залишок, що лежить на депозиті. Такий депозит є зручним для покриття непередбачуваних витрат, наприклад, у разі хвороби.

Ще один різновид депозиту, який дає змогу вкладникові бути гнучким – **депозит із можливістю поповнення**. В межах такого депозиту можна будь-коли докласти до наявного вкладу, і тоді відсотки нараховуватимуться на нову суму. Це дуже зручно для регулярних заощаджень, коли ви відкриваєте довгостроковий депозит і додаєте до свого вкладу потроху грошей із кожної зарплати.

Депозит можна відкрити не лише в гривнях, а й в іноземній валюті – наприклад, у доларах або євро. На кожную валюту буде інша процентна ставка. Вибір валюти для депозиту залежить від мети ваших заощаджень, тобто на що ви маєте намір витратити накопичені гроші. Якщо ви накопичуєте кошти на купівлю німецької машини, то вам найбільше підійде депозит у євро. Відкривши гривневий депозит, ви наражатиметеся на **валютний ризик**, адже курс гривні в стосунку до євро може відчутно впасти і тоді ваших заощаджень вам не вистачить.

Останнім часом дедалі більший попит має **мультивалютний депозит**. Він дає змогу розподілити суму строкового вкладу за різними валютами (наприклад, половину – в гривнях, а половину – в євро). У межах такого депозиту вкладник має право будь-коли перевести вклад

(або його частину) з однієї валюти в іншу, не втрачаючи накопичених відсотків. Цей депозит особливо актуальний за різких коливань курсів валют. Якщо вам здається, що курс долара дуже впаде протягом найближчих місяців, то доларову частину мультивалютного депозиту можна перевести в гривні або євро. Такий спосіб захисту від ризику, що ґрунтується на розподіленні капіталу поміж різними об'єктами інвестицій, називається **диверсифікацією**.

Варто пам'ятати, що додаткові опції не є безплатними для вкладника. Процентна ставка за депозитами, що дає змогу вкладникові діяти гнучко, є дещо нижчою, ніж за звичайним депозитом.

Інвестиційні фонди

Крім банківських депозитів, найбільш поширеними інструментами збереження і примноження заощаджень приватних осіб є внески в інститути спільного інвестування (ІСІ).

Інститут спільного інвестування (ІСІ) – це інвестиційний фонд, що провадить діяльність із спільного інвестування, об'єднуючи (залучаючи) гроші інвесторів з метою отримання прибутку від їхніх внесків у цінні папери інших емітентів, корпоративні права та нерухоме майно.

Активами інститутів спільного інвестування керує компанія з управління активами (КУА).

Інвестиційні фонди в Україні можуть бути відкритими й закритими.

Відкритий інвестиційний фонд – це фонд, що випускає інвестиційні сертифікати і зобов'язується їх викупити в інвестора на його першу вимогу.

Закриті фонди засновують на певний строк; вони здійснюють обчислення відповідно до інвестиційних сертифікатів по завершенні терміну діяльності інвестиційного фонду.

Доходи фонду складаються з дивідендів та інших надходжень від цінних паперів, що є власністю фонду, і доходів від операцій із цінними паперами та іншими активами. Прибуток фонду розподіляється поміж учасниками у формі дивідендів.

Висновки

- Депозит є вдалим інструментом, щоб покласти початок заощадженням.
- З-поміж переваг депозиту – малий ризик (завдяки тому, що держава гарантує повернення вкладів) і висока ліквідність.
- Найбільшим недоліком депозиту є мала прибутковість, яка зазвичай не покриває інфляції.
- Депозит може мати додаткові опції, що надають вкладникові більшої гнучкості, однак ставка в межах такого депозиту буде дещо нижчою, ніж за звичайним депозитом.
- Варто обрати таку валюту для депозиту, що відповідає меті заощаджень.

Вправи

Тест

Дайте відповіді на запитання:

1. Як визначити процентний дохід за вкладом із простим відсотком?
2. Поясніть відмінність між фіксованою і змінною процентною ставкою.
3. Так чи ні?: Ліквідність визначає, наскільки легко можна перетворити заощадження на гроші.
4. З якого депозиту процентна ставка є зазвичай вищою: звичайного чи з можливістю поповнення?
5. Так чи ні?: Депозит найліпше відкривати в тій валюті, в якій ви одержуєте дохід.
6. Чому депозит вважають надійним інструментом?
7. Чи захищає депозит від інфляції?
8. Назвіть три найбільш поширених чинники, що спонукають людей заощаджувати.
9. Так чи ні?: Якщо доступ до грошей може бути потрібний будь-якої миті, то найліпше скористатися депозитом із можливістю дострокового часткового зняття коштів.
10. Згідно з думкою експертів, який відсоток доходу варто зберігати?

Вибір депозиту

Ви вже достатньо знаєте про різні засоби заощаджування. Кожний визначається сам, який саме обрати. Зазвичай цей вибір залежить від кількох чинників: мети заощаджень, ризику, очікуваної ліквідності. Визначте, який тип депозиту є найбільш відповідним до кожної ситуації.

1. Ви маєте намір купити велосипед протягом найближчих півроку.
2. Ви прагнете завжди мати невеличкий запас грошей для походів по магазинах.
3. Ваша домашня тваринка хвора, і, можливо, наступного року їй знадобиться дорога ветеринарна допомога.
4. Наскільки важливою є ліквідність у попередньому прикладі?
5. Щомісяця ви відкладаєте певну суму з вашої зарплати, щоб зібрати на квартиру, яку маєте намір купити за два роки.
6. А якщо в ситуації, наведеній у попередньому прикладі, ви очікуєте збільшення процентних ставок за депозитом наступного року?

7. Ви маєте намір зустріти Різдво в Парижі.
8. Вас непокоїть коливання курсу гривні в стосунку до долара та євро.

Складні відсотки

Застосовуючи формулу складних відсотків, вирахуйте суму заощаджень наприкінці строку:

1. Якщо покласти на депозит із ставкою 8 % річних і щорічною капіталізацією відсотків 10 тис. грн на 2 роки.
2. Якщо покласти на депозит із ставкою 12 % річних і щомісячною капіталізацією відсотків 10 тис. грн на 1 рік.

Правило 72

Заповніть таблицю:

	Процентна ставка	Кількість років
72 поділити на	6%	
72 поділити на	3%	
72 поділити на		6
72 поділити на		15
72 поділити на	8%	
72 поділити на		10

Кейс: заощадження і депозити

Ця вправа допоможе вам перевірити, чи добре ви орієнтуєтесь в заощадженнях. Уявіть собі, що ви маєте двоюрідного брата Артема, чия родина мешкає в малому містечку. Він щойно закінчив школу і вступив до університету у великому місті. Батьки Артема дали йому доволі велику кількість грошей – їх має вистачити на життя протягом навчального року. Проте він нічого не знає про депозити. Виходячи з матеріалів цього уроку, напишіть Артемові лист. Опишіть у ньому різні види депозитів, якими він міг би скористатися. Порадьте Артемові, як найліпше розпорядитися грошима, що їх він одержав від батьків.

Відповіді

Тест

1. Процентним доходом від вкладу є добуток процентної ставки на суму вкладу і на строк.
2. Фіксована ставка залишається незмінною протягом усього терміну вкладу, а змінна коливається залежно від ситуації на ринку.
3. Так.
4. Звичайного.
5. Ні.
6. Тому що він забезпечений страхуванням вкладів.
7. Захищає, але не повністю.
8. Бажання мати резерв для непередбачуваних витрат, гроші на купівлю чогось, а також кошти задля забезпечення фінансової стабільності на довший час (напр., заощадження на пенсію).
9. Так.
10. 10%.

Вибір депозиту

1. Ви маєте намір купити велосипед протягом найближчих півроку.

[Відповідь: найкращим буде звичайний депозит на півроку.]

2. Ви прагнете завжди мати невеличкий запас грошей для походів по магазинах.

[Відповідь: рахунок до запитання.]

3. Ваша домашня тваринка хвора, і, можливо, наступного року їй знадобиться дорога ветеринарна допомога.

[Відповідь: депозит із можливістю дострокового часткового зняття коштів. Також можна відкрити окремий депозит на короткий строк, однак ставка за ним буде меншою, а точного терміну ви однаково не вгадаєте.]

4. Наскільки важливою є ліквідність у попередньому прикладі?

[Відповідь: ліквідність важлива, оскільки потреба зняти кошти може виникнути будь-якої миті. Тому важливо, щоб можна було достроково зняти гроші без втрати накопичених відсотків.]

5. Щомісяця ви відкладаєте певну суму з вашої зарплати, щоб зібрати на квартиру, яку маєте намір купити за два роки.

[Відповідь: найбільш підходящим буде депозит із можливістю поповнення строком на 2 роки.]

6. А якщо в попередньому прикладі ви очікуєте збільшення процентних ставок за депозитом наступного року?

[Відповідь: В ідеалі варто обрати депозит із можливістю поповнення строком на 2 роки з можливістю дострокового часткового зняття коштів. Тоді якщо ставки за депозитами

зростатимуть, ви зможете забрати більшу частину грошей зі старого депозиту і покласти їх на новий депозит із вищою ставкою. Інша стратегія – спочатку відкрити депозит із можливістю поповнення строком на півроку-рік, а потім покласти всю накопичену суму на новий депозит із можливістю поповнення. Проте в такому разі ви неабияк ризикуєте, адже ваш прогноз може й не справдитися і ставки впадуть.]

7. Ви маєте намір зустріти Різдво в Парижі.

[Відповідь: найліпшим буде депозит у євро на строк, що завершиться перед поїздкою. Якщо ж ви відкриєте гривневий депозит, то матимете валютний ризик.]

8. Вас непокоїть коливання курсу гривні в стосунку до долара та євро.

[Відповідь: ви можете відкрити мультивалютний депозит у трьох валютах (у гривнях, доларах та євро). Тоді ви матимете змогу вчасно перевести гривневу частину мультивалютного депозиту в валюту і навпаки.]

Складні відсотки

Якщо покласти на депозит із ставкою 8 % річних і щорічною капіталізацією відсотків 10 тис. грн на 2 роки?

$$\text{Сума вкладу з відсотками} = \text{сума вкладу} \times (1 + \text{процентна ставка})^{\text{строк}} =$$

$$= 10\,000 \text{ грн} \times (1 + 0,08)^2 = 11\,664 \text{ грн.}$$

Якщо покласти на депозит із ставкою 12 % річних і щомісячною капіталізацією відсотків 10 тис. грн на 1 рік?

$$\text{Сума вкладу з відсотками} = \text{сума вкладу} \times (1 + \text{процентна ставка})^{\text{строк}} =$$

$$= 10\,000 \text{ грн} \times (1 + 0,12/12)^{1 \times 12} = 11\,268,25 \text{ грн.}$$

Правило 72

	Процентна ставка	Кількість років
72 поділити на	6%	12
72 поділити на	3%	24
72 поділити на	12%	6
72 поділити на	4,8%	15
72 поділити на	8%	9
72 поділити на	7,2%	10